

Dame i gospodo, drugarice i drugovi, poštovani logoraši, okupili smo se, pred ovim velebnim i jedinstvenim Spomenikom, da bi se s pijetetom sjetili i položili cvijeće žrtvama faši-nacističkog terora; zatvorenicima, interniranima i deportiranima, na tisuće i tisuće, naprednih ljudi, komunista, skojevaca i antifašista grada Splita, uže i šire okolice, koji su bili podvrgnuti najsvireprijem mučenju, zlostavljanju i ubijanju.

Kroz zatvore Splita - u periodu 1941.-1944. godine, je prošlo oko 15.000 ljudi, od čega oko 800 žena. Većina je bila iz Splita i Solinskog bazena, a bilo ih je i iz čitave srednje Dalmacije i s otoka, pa i iz Bosne i Hercegovine. Računa se da je iz samog Splita bilo 8-10.000 zatvorenika.

Do kapitulacije Italije je prosječno dnevno u zatvorima Splita bilo oko 1.500 zatvorenika, a smještajni kapaciteti mogli su primiti oko 150 zatvorenika.

Od uhapšenih, preko 5.000 je poslano u Italiju, oko 300 je ubijeno ili je umrlo od batina i bolesti.

Glavni zatvori bili su:

- Sv.Roko (na Rivi ispod Kule), koji je srušen prilikom Savezničkog bombardiranja 1944.g.,
- Policija, (zgrada bivše općine Split) spalili su je splitski rodoljubi, u rujnu 1943.g. ,
- Komanda Karabinjera (Lovret, Sukoišanska ulica),
- Vojna kasarna – Gripe,
- Specijalni zatvor Brodogradilište i zgrada Jadranske straže (Meje).
- Prihvatni logor kod spomenika Grgura Ninskog

Nijemci i ustaše formirali su još jedan zatvor u Spinutu. Iz ovog zatvora, grupa sa Sonjom Bučan obješeni su na početku današnje Bihaćke ulice.

Zatvori su bili enormni prepuni, puni ušiju, stjenica, bilo je puno svraba, smrad je bio nepodnošljiv.

Ćelije u Policijskoj zgradi bile su pretrpane, prosječno 20-30 zatvorenika. Mučenju su podlegli na desetke i desetke zatvorenika, među njima i prof. Ćiro Gamulin i Jerko Ivančić. Iz ovih zatvora odvođene su grupe zatvorenika, na strijeljanje u Trogiru, njih 12, 14.101.941., i u Šibeniku njih 25 zajedno sa narodnim herojem Radom Končarom, 22.5.1942.

Osim zatvora u Splitu, oko Splita, bilo ih je još, u: Solinu, Kaštelima, Žrnovnici, Klis-Grlo. Split nije imao određena mjesta - gubilišta. Strijeljanja, vješanja i ubijanja vršena su u mnogim zatvorima i na više javnih mjesta, te u konc-logorima, u koje su mnogi zatvorenici deportirani.

Grad Split je doživio još, da je čitava skupina njegovih stanovnika – Židova fizički istrijebljena. U logore su odvedene i pogubljene 121 osoba, i to 22 djece, 52 muškarca i 47 žena. Nijemci su odvozili muškarce, a ustaše, 11.3.1944. žene i djecu, preko Imotskog, kamionima u Jasenovac, odakle, se nitko nije vratio živ. Od 284 člana Židovske zajednice oko 53% izgubilo je život, od toga više od polovine u NOB-i, a ostalo u logorima.

Brojni su Splićani bili u logorima Italije, Njemačke, Poljske i Norveške. U logorima smrti bili su 101 Splićanin. Rijetki su preživjeli. Iz Splita i okolnih mjesta i otoka u logorima: Jasenovcu i Staroj Gradiški, su stradale 141 osoba, od toga 2/3 žena i djece, ponajviše židovske narodnosti.

U gradu pod Marjanom na tisuće i tisuće ljudi radilo je četiri godine, da dočekamo slobodu. Mnogo je i bezimernih, koji su epu naše slobodarske borbe svojim djelima pomogli da se gradi ljepše sutra. Sjećanja na njih, iako blijede i postepeno se smanjuju ili gube, četverogodišnja borba, žrtve i stradanja Splićana ostat će u povijesti Splita zabilježena i nikad zaboravljena zlatnim slovima.

Svima, čija su tijela i čini, ugrađene u temelje pobjede i slobode ovog grada, naroda Hrvatske, pozivam, da odamo počast minutom šutnje.

Neka im je vječna slava i hvala.

Split, 22. lipnja 2014..g.

Predsjednik

Krešimir Sršen, prof.